

СВЕЩЕНАТА РУСКО-ТУРСКА ВОЙНА ОТ 1877 – 1878 Г. ХРИСТИЯНСКО-СЛАВЯНИСТИЧНИ ИЗМЕРЕНИЯ

Боян Аспарухов

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: Докладът има за цел да разгледа Руско-турската война от 1877 – 1878 г. в светлината на свещен конфликт, който завършва цял цикъл войни и в който политическите мотиви само допълват религиозните причини, което се доказва от сравнителния исторически анализ. Обект на изследването е езикът на пропагандните документи за Освободителната война. Акцент са развитите концепции на панславизма, които намират най-ярко проявление в пропагандата за войната.

Ключови думи: Освобождение, панславизъм, Русия, България.

Въведение

Ако се проследи изказът в пропагандните речи, предшествващи Освободителната война, в официалните обръщения на руския император към българския народ, в свидетелствата за действията на фронта от кореспондентите, в спомените на придворните мемоаристи или в програмните статии на представителите на панславянското крило сред руската интелигенция, разбираме, че това не е просто още един въоръжен конфликт, това е кръстоносен поход. Историческата справка показва, че това е последният конфликт от цял цикъл руско-турски войни, които се водят за защита на правата на православните славяни, което неизбежно им придава религиозен характер, а действията на Русия са продължение на усилията на средновековните православни държави на България, Сърбия и Византия за възпиране на проникването на исляма в Европа.

В новото време Русия е най-голямата славянска монархия, възплъщаваща модела на православна Византия, което ѝ дава основание да обедини славяните в общност в борбата на кръста срещу полумесеца. Още през далечната 1595 г. потомъкът на Шишмановия род, българинът Дебелий Новак, известен и като Баба Новак, е посочен за военачалник от влашкия войвода Мирчо Храбри в похода му срещу османците [1].

Тогава в християнски съюз се събират румъни, славяно-кумани и малоруски казаци. Територията, която Новак завладява, се простира от Белград по р. Дунав до Черно море и р. Днестър, включително крепостта Акерман [2].

Войната с Османската империя от 1672 г. и Бахчисарайският мирен договор от 1681 г. освобождават левобрежните украинци от религиозно-политическата власт на Кримското ханство, васал на турския султан [3].

През 1684 г. Русия се включва в Свещения съюз, чиято религиозна антиурска политическа насоченост е покровителствана от папа Инокентий XI [4]. Константинополският мирен договор признава на Русия правото да защитава православното духовенство в Османската империя, но едва след поредната война срещу турците и мирния договор от Кючук Кайнарджа (1774 г.). Русия получава правото да покровителства всички православни славяни в Османската империя [5].

След поредната руско-турска война, водена в годините 1787 – 1791 г., и сключения Яшки мирен договор Османската империя се отказва от претенциите си към православна Грузия, а Русия засилва влиянието си на Балканите [6].

Следващата руско-турска война (1806 – 1812) отново носи надежда за възстановяване на правата на православните славяни по долното течение на р. Дунав, от Русе до Черно море, и на територията на Влашко и Молдова. През 1808 г. Софроний Врачански изпраща от Букурещ пълномощно за Иван Замбин и Атанас Некович, които търсят в Петербург средства за спасение и на своето отечество. Депутацията официално иска от руския император покровителство за българите [7].

В рамките на тази война за пръв път са възродени въоръжените ни сили, създадена е Българска земска войска, която взема участие в сраженията при Никопол, Тутракан, Силистра, Русе, Лом и Видин. Договорът от Букурещ (1812 г.), който установява мир между двете страни, закрепва автономията на православните славянски княжества Влашко и Молдова и ускорява освободителното движение в Сърбия [8]. Следващата руско-турска война, от 1828 – 1829 г., е обявена от турския султан за свещена и води до независимост за православните гърци [9].

Кримската война (1853 – 1856) има за повод контрола върху светите места в Йерусалим и религиозните препирни между различните християнски конфесии в Евразия. Тя изправя този път срещу православна Русия европейските протестантски държави, които вземат участие в сраженията на страната на турския султан. Наполеон III иска Високата порта да го признае за суверен на светите земи, но Русия настоява за признаване на права на Гръцката православна църква над светите места, а също и за привилегии на православните християни в Османската империя. Срещу искането на Русия се обявяват Франция и Англия, към тях се присъединява Сардиния, а по-

късно – и Австро-Унгария, и подкрепят Османската империя в една война на протестантска и католическа Европа срещу православна Русия [10].

Парижкят мир (1856 г.) признава Османската империя за пълноправен член на Европейския конгрес.

Този резултат, който може да се тълкува като проява на отказ от християнска идентичност, направен в самото сърце на Стария континент, води и до разгръщане на панславизма в Русия. Позицията на протестантска и католическа Европа в Кримската война е използвана от славянофилите да убедят православния свят, че Русия е призвана да обнови разкъсана, безверна, революционна, изтощена Европа, и че краят на историята на Запада дава шанс на самобитната славянска цивилизация [11].

До руско-турската война от 1877 – 1878 г. национално-освободителните движения на Балканите, подкрепени от Русия, са довели до появата на няколко нови славянски православни държави. Сърбия, Гърция, Румъния и Черна гора имат автономен статут, Босна и Херцеговина и България очакват освобождението си.

Славянофилството засилва сред славянските народи вярата в нравственото право и дълг на Русия да ги освободи от политическия и духовен гнет на другOVERците, а обособяването на самостоятелното им политическо и духовно битие може да се случи единствено под сянката на крилето на руския орел: „И ждуть окованные братья – / Когда же зовь услышать твой, / Когда ты крыля, какъ объятия, / Прострешь надъ слабой ихъ головой?...“ [12].

През втората половина на XIX век руският народ е обладан от съзнанието за племенно и духовно родство с всички други славянски народи, а политически несвободните славянски народи се уповават на разбирането за духовното единство на Русия с целия славянски свят.

Славянофилите Иван Аксаков, Алексей Хомяков, Ю. Самарин, И. Погодин, Ф. Тютчев и др. подготвят руския народ за тази особена роля на покровител на православните славяни. В техните дописки тя е представена като безпрецедентен подвиг на любов, братство и вяра. Те му разкриват един непознат досега свят на братски връзки и свята длъжност. Така окончателното решение на Източния въпрос е превърнато в кръстоносен поход за каузата на страдащите единоплеменни и единоверни братя българи [1].

Общността на двата народа – българи и руси – е подчертана от Иван Аксаков в разбирането му за Източния въпрос като собствено руски, а не западноевропейски [13], а избавлението на православните българи е представено като свято призвание на Русия да избави българите не само от физически, но и от нравствени страдания.

Според Аксаков предстоящата война е дело, съвместяващо в себе си и християнски подвиг.

Православната солидарност между двата славянски народа е подчертана от възможността българите да възкресят въоръжените си сили. На новосформираното Българско опълчение към руската Дунавска армия е тържествено връчено Самарското знаме, направено от руския за българския народ. Платното е пригвоздено символично от руски генерали и от българи опълченци – знак за славянска взаимност и съюзни отношения [1]. Знамето носи изображенията на славянските апостоли Кирил и Методий, чиято памет се почита и прославя в Русия и целия славянски свят. Символиката тук внушава, че както през IX век славянските апостоли са освободили славянския свят от езичеството, така и по време на войната водят Българското опълчение към освобождението на България заедно със славянска православна Македония от турското робство. Присъствието им върху Самарското знаме затвърждава и убеждението, че езикът, на който Русия слави Бога, е единствен за всички славяни, останали верни на заветите на първоучителите – апостоли св. св. Кирил и Методий. Османската конституция не признава кирилицата и славянската писменост и реч *de jure* са откъснати от живота на българите – османски поданици. В този смисъл участието във войната на Българското опълчение, на чието знаме са образите на св. св. Кирил и Методий, има значение на защитата на родния език и славянската книжовност, на въоръжен културен бунт срещу опита да бъде отнета славянската православна идентичност на българския народ.

В навечерието на войната българският народ има вече своя войска – Опълчението. Създаването на тази формация е крайният етап от бойната еволюция на българина, която той извървява през XVIII и XIX век. От стихийно водената съпротива срещу османската власт, през разработките върху организираната въоръжена борба на Раковски и Левски, участието на Опълчението в Руската армия като редовно и дисциплинирано войнство е връх в националното усилие.

Русия обявява война на Османската империя след отказа на Високата порта да изпълни Лондонския протокол (19/31 март 1877 г.), подписан от Русия, Германия, Австрия, Англия, Франция и Италия, който се обявява за реформи и отстъпки в полза на християнското население в Босна, Херцеговина и България.

В деня на обявяването на Освободителната война (24.04.1877 г.) в Кишинев Александър II заявява в своята реч, че Русия изважда меч, „за да просияе Кръстът Господен над полумесеца“, и допълва, че е дълбоко убеден в праведността на делото и смирено ще се уповава на Божията благодат и помощ [1].

В своя позив към българите той заявява още, че неговите предшественици на трона от дома Романови са сполучили със своето влияние и оръжие да подобрят положението на сърбите и румъните и са им дали нов политически живот [1].

Българите емигранти в Румъния се обръщат с поздравителен адрес към императора, в който изразяват безпределна благодарност за очакваното от векове избавление, а Панарет Рашев благославя царя с икона на Константин и Елена [14].

Александър II възплащава класическите черти на руски монарх самодържец според държавната идеология, която произтича от идеята за Света Рус и Москва – Трети Рим.

Според тази идеология самодържецът не е тиран или деспот, а притежател на Божествения дар, който се изразява в проява на любов към собствения народ. Така самодържавието, ограничавано от вярата и личната отговорност пред народа, създава най-благоприятни условия за възпитанието на личност, която е свършено чужда на алчността и ниските страсти [15].

Близките на Александър II се притеснявали от вредното влияние на войната върху неговата нервно-впечатлителна натура. Той не искал и да чуе да остави армията, и решил с християнско смирение да носи възложения си кръст и с дълбока вяра в Провидението, в несъмнената доблест на войските си, в самоотвержеността на народа си да извърши своя велик подвиг [14].

Запазени са сведенията на архимандрит Софроний, който заминал за резиденцията на царя в свищовското село Горна Студена, за да води черковните служби заедно с придворното духовенство. Всеки ден преди обед Александър II се черкувал в Горна Студена, следван от кортеж и военен оркестър [14].

Софроний свидетелства за голямата набожност на царя. Свещеникът всеки ден посрещал императора и целувал ръката му. В края на месец септември на литургия в малката селска черква в Горна Студена присъствали почти всички велики князе, синове на Александър II. По време на войната по заповед на императора архитекти вземат мерки за изработване в Русия на иконостас, донасят голямо Евангелие с позлатени корици, златен кръст, църковни одежди, хоругви и камбани за малката селска църква [14].

Целият образ на Александър II е изтъкан от християнски добродетели. За граф Сологуб, който води императорския дневник, земното призвание на самодържеца е да бъде възплащение на държавния ред. Над него високо витаят преди всичко отговорностите му към християнството, които произтичат не от политическо приличие, но от убеждението и покорността [16]. Между царя и

войската съществувала сърдечна и духовна връзка, която именно довежда до победния край във войната. Сологуб описва невероятния психологически ефект, който предизвиква личното присъствие на императора при ранените в лазарета. Страданието от лицето на ранения мъченик изчезвало и отстъпвало място на гордо съзнание за принесената в името на Църквата жертва. В тая тържествена минута лицето на страдалеца просиявало от възторг [14].

Непрестанните посещения на болните от царя, отзивчивостта му към нуждите на страдащите, чувствителността и човеколюбието му карат Сологуб да мисли, че именно него е определило Провидението за тия дела, и сравнява ролята му с тази на св. Лудвиг в кръстоносните походи [14].

Същността на предприетото освобождение на България се съсредоточава в убеждението, че руският народ изпълнява волята на Бога, която не се изразява в изпълнение на наказание на мъчителите, а в спасение на страдалците. В този смисъл войната е оправдана и става свята [14].

Набожният дух обладава цялата руска войска. Сологуб разказва, че при вечерната заря, под звуците на тръбите и барабаните, всеки войник в лагера в Горна Студена се изправя, сваля войнишката си шапка и пее тихо молитва [14]. Владее разбирането, че царят не започва войната за военна слава, а това е дело в името на Христа, заради лишените от права българи. Руските войски са изпратени на Дунава, за да донесат свобода и благополучие на една единокръвна народност, чието бъдеще трябва да се обезпечи с ново, добре организирано съществуване [14].

В своите трудове за Освободителната война Г. Капчев помества много лирически произведения, писани по време и за войната, в които се екстраполира художествено идеята за една свещена война. В едно от тях Русия е представена като майка, която поставя българския славянски народ върху жертвеника на войната и неговата свобода и живот се изкупват с пролятата кръв на руските воители. Сам царят идва да сподели участва, трудностите, лишенията на войната, скърбите и радостите на своята войска. Генералите Суворов, Дибич, Горчаков, някои от тях – герои от предишни войни, „гледат“ като в античен епос от небесата как войската ще форсира р. Дунав [1].

Описанието напомня за жертвоприношение, характерно за религиозните практики на Античността и наследено впоследствие от християнството, и е било залог за победа. Руският цар изпълнява ролята на жрец в тази драматизация на войната и ръководи цялото свещенодействие. Той е триумфално изпращан и благославян от руския народ, а българската земя е мястото на свещенодействието,

олтарът, на който ще бъдат принесени 200 000 руски синове за изкупуване на свободата на българите [1].

Не по-малко символична се оказва датата, на която е подписан Санстефанският мирен договор – 19 февруари 1878 г. (стар стил). На 19 февруари 1855 г. Александър II се качва на трона на руските царе. Шест години след възшествието си, отново на 19 февруари, Александър II отменя крепостното право и руският народ се сдобива с граждански права. Така денят 19 февруари влиза в историята на православното славянство със събития, които са еднакво скъпи и за двата народа. Макар Санстефанският договор да е ревизиран на Берлинския конгрес (13.06. – 13.07.1878 г.), Русия завършва своята историческа мисия за освобождението на християните на изток.

Две години след Освобождението, на 19 февруари 1880 г., у нас се провеждат всенародни чествания по случай 25-годишнината от възцаряването на Александър II. Българският народ изпълва храмовете с горещи молитви за сила и мощ на царя Освободител, „за да довърши предреченото Нему от Божия промисъл – целокупна българска земя“ [17].

Батенберг, който е един от героите в Шипченските сражения, отпътува за Петербург на 26 януари 1880 г. В словото си към Александър II българският княз заявява, че денят 19 февруари е народен и религиозен празник във всяко българско семейство [17].

Българският народ не се задоволил само с изказаната признателност. Народните представители на 2. ОНС гласуват решение да се издигне в столицата на България храм, посветен на Александър Невски, за да „възнеся молитви Всевишнему за царя Освободителя и неговия народ и да се моли за упокоение на душите на падналите поле брани за свободата на българската земя“ [17]. Не без значение е и фактът, че решението на народните представители за построяването на храм-паметника „Александър Невски“ е обявено от княз Ал. Батенберг отново на 19 февруари, три години след Освобождението [17].

Години по-късно признателни българи се обединяват около идеята на комитет „Цар Освободител Александър II“ да отпразнуват 25-ата годишнина от войната с издигането на паметника на Цар Освободител в София [17].

Комитетът полага основния камък на паметника на царя Освободител на 23 април 1901 г. – навръх 25-ата годишнина от Априлското въстание, когато започва освобождението на народа ни.

На честванията на 25-ата годишнина от Освободителната война комитетът „Цар Освободител Александър II“ организира Шипченски

тържества, които се превръщат в символ на братско единодушие между освободители и освободени [17].

Част от живите пълководци пристигат, за да се поклонят пред свещените останки на починалите герои. В тържествено слово митрополит Константин Врачански в Плевен говори пред гостите, че руските бойци, паднали за свободата на своите близки, са велики пред човечеството и мили пред Бога, а всемилостивият Бог ще награди мъченическия им подвиг с венеца на славата небесна [17].

От светата Рилска обител княз Фердинанд приветства Николай II, внук на Александър II. В отговора си до Фердинанд руският император моли българския народ да приеме благодарностите му, пожелава мирно преуспяване на България и изразява увереност, че залогът за това е в тясното единение на България с Русия [1].

В средите на комитета „Цар Освободител Александър II“ намира подкрепа идеята, възникнала още по време на Временното руско управление у нас, къщите, където е живял Александър II, да се превърнат в музеи [18].

За честването на 30-годишнината от войната къщите, в които е резидирал руският император в Плевен, Пордим, Бяла и Горна Студена са превърнати в музеи и по време на тържествата през 1907 г. приемат височайши гости от руския императорски двор и офицери и войници, участници в сраженията от 1877 – 1878 г. [19].

В духа на славянистичната православна реторика Заимов продължава традицията, наричайки тези места Ерусалимите, или светите места на признателна България [19].

Около мавзолея костница в Плевен, където прибира на съхранение тленните останки на сражавалите се руски войници, Заимов изгражда мемориален парк в чест на героя от войната ген. Скобелев. За отбелязване на 30-годишнината от войната в Скобелевия парк са засадени различни овошки и лози. Техният плод символично израства от кръвта на руските воители, паднали в боевете при Плевенските редути. Руските поклонници, посрещнати и отведени до светите места, берейки тези плодове 30 години по-късно, участват в оная свещена за Църквата инициация – да се хранят от плътта и кръвта на достойните, които, водени от себеотдаденост, са жертвали живота си за свободата на поробените по примера на Христос Спасителя [19].

Заклучение

Руско-турската война от 1877 – 1878 г. не престава да бъде обект на широки дискусии както в научните, така и в по-широките обществени среди. Разглеждането ѝ в светлината на религиозна война, носеща развитите в реална политика панславянистични концепции на

късния XIX век, дава възможност за нов прочит на тази бележита страница от историята на България. Осъзнаването ѝ като свещена война, водена в името на свободата на православните християни, би могло да допринесе за по-ясната преценка на историческото място на държавата и обществото ни и на културните задължения, които произтичат от това.

References/Литература

1. **Kapchev, G.** Kashta-muzej "Tsar Osvoboditel". Sofia, 1907, s. 72.
[Капчев, Г. Къща-музей „Цар Освободител“. София, 1907, с.72.]
2. **Baba Novak.** Uikipedia, svobodnata entsiklopedia. https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B0%D0%B1%D0%B0_%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BA.
[Баба Новак. Уикипедия, свободната енциклопедия, https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B0%D0%B1%D0%B0_%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BA.]
3. **Vodarskiy, Y. E.** Bahchisarayskiy mir 1681. – V: *Bolyshaya rossiyskaya entsiklopedia.* Elektronnaya versia, 2018. https://bigenc.ru/domestic_history/text/3719864.
[Водарский, Я. Е. Бахчисарайский мир 1681. – V: *Большая российская энциклопедия.* Электронная версия, 2018. https://bigenc.ru/domestic_history/text/3719864.]
4. **Konstantinopolyskiy mir 1700.** – V: *Bolyshaya rossiyskaya entsiklopedia.* Elektronnaya versia, 2016. https://bigenc.ru/domestic_history/text/2092157.
[Константинопольский мир 1700. – V: *Большая российская энциклопедия.* Электронная версия, 2016. https://bigenc.ru/domestic_history/text/2092157.]
5. **Arapov, D. Y.** Kyuchuk-kaynardzhiyskiy mir 1774. – V: *Bolyshaya rossiyskaya entsiklopedia.* Elektronnaya versia, 2016. https://bigenc.ru/domestic_history/text/2127430.
[Арапов, Д. Ю. Кючук-кайнарджийский мир 1774. – V: *Большая российская энциклопедия.* Электронная версия, 2016. https://bigenc.ru/domestic_history/text/2127430.]
6. **Yashki miren dogovor.** Uikipedia, svobodnata entsiklopedia https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%AF%D1%88%D0%BA%D0%B8_%D0%BC%D0%B8%D1%80%D0%B5%D0%BD_%D0%B4%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80.
[Яшки мирен договор. Уикипедия, свободната енциклопедия. https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%AF%D1%88%D0%BA%D0%B8_%D0%BC%D0%B8%D1%80%D0%B5%D0%BD_%D0%B4%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80.]

7. **Konobeev, V. D., E. M. Shatohina.** Iz istorii politicheskikh svyazei Rosii s rukovoditeliami natsionalno-osvoboditelnogo dvizhenia Bolgarii v 1806 – 1812. – V: *Izv. na Inst. za istoria*, 1968, XX.
 [Конобеев, В. Д., Е. М. Шатохина. Из истории политических связей России с руководителями национально-освободительного движения Болгарии в 1806 – 1812 г. – В: *Иzv. на Инст. за история*, 1968, XX.]
8. **Georgiev, V. A.** Buharestskiy mir 1812. – V: *Bolyshaya rossiyskaya entsiklopedia.* Elektronnaya versia, 2016.
[https://bigenc.ru/domestic_history/text/1891430.](https://bigenc.ru/domestic_history/text/1891430)
 [Георгиев, В. А. Бухарестский мир 1812. – В: *Большая российская энциклопедия.* Электронная версия, 2016.
[https://bigenc.ru/domestic_history/text/1891430.](https://bigenc.ru/domestic_history/text/1891430)]
9. **Ulunyan, A. A.** Grecheskaya natsionalno-osvoboditelnaya revolyutsia 1821–29. – V: *Bolyshaya rossiyskaya entsiklopedia.* Elektronnaya versia, 2016. [https://bigenc.ru/world_history/text/2378788.](https://bigenc.ru/world_history/text/2378788)
 [Улунян, А. А. Греческая национально-освободительная революция 1821–29. – В: *Большая российская энциклопедия.* Электронная версия, 2016. <[https://bigenc.ru/world_history/text/2378788.](https://bigenc.ru/world_history/text/2378788)]
10. **Tashlykov, S. L.** Krymskaya voyna 1853–56. – V: *Bolyshaya rossiyskaya entsiklopedia.* Elektronnaya versia, 2019.
[https://bigenc.ru/military_science/text/2638234.](https://bigenc.ru/military_science/text/2638234)
 [Ташлыков, С. Л. Крымская война 1853–56. – В: *Большая российская энциклопедия.* Электронная версия, 2019.
 <[https://bigenc.ru/military_science/text/2638234.](https://bigenc.ru/military_science/text/2638234)]
11. **Kireevski, I.** Ruskiyat religiozen renesans na XIX v. Sofia: Hristo Botev, 1995.
 [Киреевски, И. Руският религиозен ренесанс на XIX в. София: Христо Ботев, 1995.]
12. **Stihotvorenia** Номуякова, 1868, s. 32: „Orel“.
 [Стихотворения Хомякова, 1868, с. 32: „Орел“.]
13. **Aksakov, I. S.** Sobranie sochineniy. T. 1. Slavianskiy vopros, 1886.
 [Аксаков, И. С. Собрание сочинений. Т. 1. Славянский вопрос, 1886.]
14. **Kapchev, G.** Kashta-muzey Veliki Knyaz Vladimir Aleksandrovich. Sofia, 1907.
 [Капчев, Г. Къща-музей Велики княз Владимир Александрович. София, 1907.]
15. **Tatishtev, S. S.** Imperator Alexandar II. T. II, s. 397.
 [Татищев, С. С. Император Александър II. Т. II, с. 397.]
16. **Katkov, G. M.** Fevruarskata revolyutsia. Paris: Yamca-Press, 1984, s. 350.
 [Катков, Г. М. Февруарската революция. Париж: Yamca-Press, 1984, с. 350.]
17. **Kapchev, G.** Priznatelna Balgaria. Sofia, 1907.
 [Капчев, Г. Признателна България. София, 1907.]

18. **Nedkov, S.** Istorija na muzeynoto delo v Bgaria. Sofia, 2006.
[**Недков, С.** История на музейното дело в България. София, 2006.]
19. **Sen-Jan d'Akarski, St.** Svetite mesta na priznatelna Bgaria. Pleven, 1912.
[**Сен-Жан д'Акарски, Ст.** Светите места на признателна България. Плевен, 1912.]

За автора

Боян Аспарухов работи в областта на културното наследство като асистент в Университета по библиотекознание и информационни технологии.

За контакт с автора: b.asparuhov@unibit.bg

RUSSO-TURKISH HOLY WAR: CHRISTIAN-SLAVIC DIMENSIONS

Boyan Asparuhov

University of Library Studies and Information Technologies

Abstract: The Russo-Turkish war (1877 – 1878) ended a cycle of conflicts that brought liberation of orthodox Slavic people at the Balkans. The propaganda presented Russian warriors as crusaders. The conflict passed under the sign of late panslavistic concept.

Keywords: Liberation, panslavism, Russia, Bulgaria.

About the author

Boyan Asparuhov works in the field of cultural heritage as an assistant at the University of Library Studies and Information Technologies.

To contact the author: b.asparuhov@unibit.bg